

TOMAS AKVINIETIS

SUMA PRIEŠ PAGONIS

TREČIOJI KNYGA. APVAIZDA. 95–97 SKYRIAI

Summa Contra Gentiles. Book III. Providence.
Chapters 95–97

XCV SKYRIUS

KAD DIEVIŠKOSIOS APVAIZDOS NEKINTAMUMAS
MALDOS NAUDINGUMO NEPAŠALINA

- [1] Taip pat reikia turėti omeny, jog tiek apvaizdos nekintamumas numatytiems dalykams būtinybės neprimeta, tiek ir maldos naudingumo nepašalina. Juk Dievui meldžiamasi ne tam, kad amžinoji apvaizda būtų pakeista, nes tai neįmanoma, o tam, kad kas nors iš Dievo gautų tai, ko geidžia.
- [2] Juk tinka, kad Dievas pritartų dievobaimingiems protingo kūrinio norams ne taip, kad mūsų norai paveiktų nekintamą Dievą, o taip, kad dėl savo gerumo jis tinkamu būdu atvestų prie to, ko tas kūrinys geidžia. Ir kadangi jau įrodyta¹, kad visi iš prigimties geidžia gėrio, o dieviškojo gerumo prakilnumui dera, kad jis pagal atitinkamą tvarką visiems paskirstytų esatį ir gerovę, tai reikia daryti išvadą, kad dėl savo gerumo maldose išsakytus dievobaimingus norus išpildo.
- [3] Dar. Judinantysis siekia judinamąjį atvesti į tikslą, todėl ta pačia prigimtimi kas nors, judinamas į tikslą, pasiekia tikslą ir jame nurimsta. Tačiau kiekvienas geismas yra tam tikras judėjimas į gėrį, kuris daiktuose gali būti tik iš Dievo, kuris yra savo esme geras gerumo šaltinis, nes, visus judindamas, judina į ką nors, kas panašu į jį patį. Todėl Dievo gerumui būdinga maldoje išsakytus tinkamus norus tinkamai patenkinti.

| Dail. Beato Angelico

RAKTAŽODŽIAI: Tomas Akvinielis, *Suma prieš pagonis*, valia, apvaizda.

KEY WORDS: Thomas Aquinas, *Summa Contra Gentiles*, will, providence.

- [4] Taip pat. Juo kas nors yra arčiau judinančiojo, juo stipresnį judinančiojo poveikį patiria: juk tie, kurie yra arčiau ugnies, yra labiau jos šildomi. O intelektinės substancijos yra arčiau Dievo negu iš prigimties negyvos substancijos. Todėl dieviškojo judinimo poveikis intelektinėms substancijoms yra stipresnis negu kitoms natūralioms substancijoms. Tačiau natūralūs kūnai dieviškajame judėjime dalyvauja tiek, kiek iš jo gauna prigimtinį gėrio geismą ir to geismo išpildymo geismą, kuris išpildomas tada, kai jie pasiekia savo tikslus. Todėl intelektinės substancijos dar labiau pasiekia maldose Dievui išsakomų savo norų išpildymą.
- [5] Toliau. Draugystės prigimčiai būdinga tai, kad mylintysis nori patenkinti mylimojo geismą, nes linki jam gėrio ir tobulumo, todėl sakoma, kad draugams būdinga norėti to paties. Bet jau buvo parodyta², kad Dievas savo kūrinį myli, ir myli juo stipriau, juo labiau šis dalyvauja jo gerume, kurį jis myli pirmiausia ir labiausiai. Todėl jis nori patenkinti geismą protingo kūrinio, kuris iš visų kūrinių dieviškajame gerume dalyvauja tobuliausiai.
- Tačiau jo valia daiktus tobulina: mat, kaip jau parodyta³, savo valia jis yra daiktų priežastis. Todėl dieviškajam gerumui būdinga tenkinti maldoje jam išsakytus protingo kūrinio norus.
- [6] Be to. Kūrinio gėris tam tikro panašumo pagrindu kildinamas iš dieviškojo gėrio. Tačiau žmonėse labiausiai girtina tai, kad jie neignoruoja tų, kurie teisingai prašo: juk kaip tik dėl to žmonės vadinami dosniais, gailestingais, atlaidžiais ir dievobaimingais. Todėl dieviškajam gerumui labiausiai būdinga išklaudyti dievobaimingas maldas.
- [7] Todėl Psalmėje giedama: *Tenkina norus tų, kurie jo pagarbiai bijo, – jų šauksmą girdi ir juos gelbsti* (Ps 145, 19). Ir Evangelijoje pagal Matą Viešpats sako: *Kiekvienas, kas prašo, gauna, kas ieško, randa, ir beldžiančiam atidaroma* (Mt 7, 8).

XCVI SKYRIUS

- [1] Tačiau nėra nieko netinkamo tame, kad kartais kai kurių prašymų Dievas neišklauso.
- [2] Juk protu parodyta, kad Dievas išpildo protingo kūrinio norus tiek, kiek norima gėrio. Tačiau būna taip, kad tai, ko prašoma, yra ne tikras, o tik tariamas gėris, o iš tiesų – blogis. Todėl tokia malda negali būti Dievo išklaudyta. Todėl Jokūbo laiške rašoma: *Jūs prašote ir negaunate, nes negerai prašote* (Jok 4, 3).
- [3] Tačiau remiantis tuo, kad Dievas skatina norėti, panašiai parodoma, jog dera, kad jis norus išpildytų. Bet judintojas judinamojo neatveda į judėjimo tikslą, jeigu judėjimas netęsiamas. Tad jeigu noro judėjimas netęsiamas atkaklia malda, tai nėra nieko nuostabaus, kad malda nepasiekia deramo rezultato. Todėl Evangelijoje pagal Luką Viešpats moko, *kaip reikia visuomet melstis ir nepaliauti* (Lk 18, 1). O apaštalas Pirmame laiške tesalonikiečiams pataria: *be paliovos melskitės!* (1 Tes 5, 17).

- [4] Dar. Parodyta, kad Dievas deramai išpildo protingo kūrinio norus tiek, kiek pastarasis prie jo priartėja. O kiekvienas prie jo priartėja per kontempliaciją, pamaldų nusiteikimą ir nusižeminusį, bet tvirtą pasiryžimą. Todėl Dievas negali išklaudyti tos maldos, kuri prie Dievo šitaip neartina. Todėl Psalmynė parašyta: *Jis atsigręš į nusižeminusiųjų maldavimą* (Ps 102, 18); o Jokūbo laiške: *Tegul prašo, tvirtai tikėdamas, nė kiek neabejodamas* (Jok 1, 6).
- [5] Parodyta, kad dėl draugystės Dievas išklauso dievobaimingųjų maldas. Bet tie, kurie nusisuka nuo draugystės su Dievu, nėra verti to, kad jų maldos būtų išklaustos. Todėl Patarlių knygoje rašoma: *Kai žmogus atsuka kurčią ausį įstatymui, net jo maldos tampa pasibjaurėtinės* (Pat 28, 9). Ir Izaijo knygoje: *Kai jūs tiesite rankas, aš nugręšiu savo akis nuo jūsų. Net jei ir ilgai melsitės, aš jūsų negirdėsiu. Jūsų rankos visos kruvinos!* (Iz 1, 15)
- [6] Dėl tos pačios priežasties Dievas kartais neišklauso ir kai kurių savo draugo maldų, kuriose jis meldžiasi už tuos, kurie nėra Dievo draugai, pasak Jeremijo: *O tu nesimelsk už šitą tautą, neužtark jų maldavimu! Neįtikinėk manęs, nes aš tavęs neišklausysiu* (Jer 7, 16).
- [7] Kai kuriais atvejais atsitinka taip, kad dėl draugystės draugas atsisako patenkinti savo draugo prašymą, nes žino, kad pastarajam tai būtų žalinga ir kad tai, kas priešinga prašymui, yra naudingiau prašančiajam: pavyzdžiui, gydytojas ligoniui kartais neduoda to, ko tas prašo, manydamas, jog tai nepadės jo kūnui pasveikti. Kadangi parodyta, kad Dievas iš meilės savo protingam kūriniai tenkina pastarojo maldose jam išsakytus norus, nereikia stebėtis, jei tais atvejais, kai prašymo nepatenkinimas labiau tinka prašančiojo išganymui, Dievas neišpildo prašymų tų, kuriuos labiausiai myli.
- Todėl jis Pauliaus neišvadavo nuo dyglio kūne – nors šis tris kartus prašė, – nes matė, kad tai naudinga siekiant išsaugoti nuolankumą, kaip apie visa tai rašoma Antrajame laiške korintiečiams (2 Kor 12, 8–9). Todėl ir Evangelijoje pagal Matą Viešpats kažin kokiems žmonėms sako: *Nežinote, ko prašote* (Mt 20, 22). Ir Laiške romiečiams rašoma: *Mes juk nežinome, ko turėtume deramai melsti* (Rom 8, 26). Todėl ir Augustinas Laiške Paulinui ir Therazijui rašo: *Geras Viešpats, kuris dažnai neduoda mums to, ko norime, kad duotų tai, ko mes dar labiau norėtume*⁴.
- [8] Todėl iš to, kas jau pasakyta, akivaizdu, jog kai kurių Dievo darbų priežastys yra maldos ir dievobaimingi norai. Bet jau buvo parodyta⁵, kad dieviškoji apvaizda kitų priežasčių veikimo neneigia; veikiau jas nukreipia į tai, kad jos numatyta tvarka būtų daiktams įdiegtos; taigi antrinės priežastys apvaizdos neneigia, o veikiau siekia jos tikslų. Todėl maldos gali paveikti Dievą nepaneigdamos dieviškosios apvaizdos nekintamumo: mat net ir tai, kad prašytojas gauna tai, ko prašo, priklauso dieviškosios apvaizdos tvarkai. Vadinasi, teiginys, jog norint ką nors gauti iš Dievo, nereikia melstis, nes jo apvaizdos tvarka yra nekintama, yra toks pat akivaizdžiai absurdiškas kaip ir teiginys, kad norint pasiekti tam tikrą vietą, nereikia eiti, arba kad norint pasisotinti, nereikia valgyti.

- [9] Tuo, kas jau pasakyta, pašalinamos dvi su malda susijusios klaidos. Mat vieni teigė, kad malda yra bevaisė. Taip sakė tie, kurie, pavyzdžiui, epikūrininkai, visiškai neigė dieviškąją apvaizdą, ir tie, kurie, kaip tam tikri peripatetikai, manė, kad dieviškoji apvaizda žmogiškųjų reikalų netvarko, taip pat ir tie, kurie, kaip stoikai, visa, kas pavaldumui apvaizdai, priskyrė būtinybei. Visi šie požiūriai vedė prie išvados, kad malda neduoda jokių vaisių, vadinasi, kiekvienas dievybės garbinimas yra bergždžias reikalas. Būtent ši klaida minima Malachijo knygoje: *Jūs sakėte: „Dievui tarnauti neapsimoka. Kokia mums nauda iš to, kad vykdome jo įpareigojimus ar vaikštinėjame kaip raudotojai Galybių Viešpaties akivaizdoje? (Mal 3, 14). O kiti, priešingai, teigė, kad maldomis galima keisti Dievo sprendimus; pavyzdžiui, egiptiečiai sakė, kad likimas keičiamas maldomis, tam tikrais atvaizdais, smilkalais arba užkeikimais.*
- [10] Ir atrodo, kad pastarąjį požiūrį patvirtina kai kurie dieviškųjų raštų fragmentai, paviršutiniškai sprendžiant iš to, kas juose sakoma. Mat Izaijo knygoje rašoma, kad Viešpaties nurodymu karaliui Hezekijui [Izaija] tarė: *Šitai kalba Viešpats: „Sutvarkyk savo reikalus, nes mirsi tu tuojau, nebeįsigysi“ (Iz 38, 2); ir kad po Hezekijo maldos Izaijas išgirdo Viešpaties žodį: „Eik pas Hezekiją ir jam pasakyk: ‘girdėjau tavo maldą. Penkiolika štai metų aš pridėsiu prie tavųjų dienų!’“ (Iz 38, 4–5). Ir Jeremijo knygoje Viešpats sako: Kartais pagrasinu kuriai nors tautai ar karalystei, kad ją išrausiu iš šaknų, suardysiu ir sunaikinsiu, bet jei ta tauta, kuriai grasinau, nusigręžia nuo savo nedorumo, aš pakeičiu savo mintį apie bausmę, kuria maniau ją nubauti (Jer 18, 7–8). Ir Joelio knyga ragina: Grįžkite pas Viešpatį, savo Dievą, nes jis maloningas ir gailėstingas, kantrus ir kupinas gerumo, pasiruošęs atleisti, o ne bauti. Kas žino, kad jis vėl neatleis ir neatsiųs palaiminimo? (Jo 2, 13–14).*
- [11] Tačiau paviršutiniškas šių fragmentų supratimas veda prie netinkamų išvadų. Pirmiausia prie tos, kad Dievo valią galima keisti. Taip pat, kad laikas Dievui ką nors prideda. Ir toliau, kad tai, kas kūriniuose laikina, yra kai kurių Dieve egzistuojančių dalykų priežastis. O tai yra visiškai neįmanoma, kaip akivaizdu iš to, kas jau pasakyta⁶.
- [12] Taip pat minėtas požiūris prieštarauja Šventojo rašto autoritetui, turinčiam ir išreiškiančiam nepaneigiamą tiesą. Juk Skaičių knygoje rašoma: *Dievas nėra žmogus, kad meluotų, ar marus, kad keistų savo mintį. Tai gi argi jis neįvykdys, ką pažadėjo? Argi jis nepadarys, ką pasakė? (Sk 23, 19). Ir Pirmoje karalių knygoje: Nugalėtojas Izraelyje nepasigailės, ir gailėstis jo nepalinks, nes jis nėra žmogus, kad atgailautų (Sm 15, 29). Ir Malachijo knygoje: Aš esu Viešpats, – aš nesikeičiu (Mal 3, 6).*
- [13] Bet jeigu kas nors atidžiai apsvarstytų tai, kas pasakyta, pamatytų, jog kiekviena klaida čia kyla dėl to, kad neskiriama dėmesio bendrosios ir dalinės tvarkos perskyrai. Mat kadangi visi padariniai priklauso tai pačiai tvarkai todėl, kad turi vieną priežastį, tvarka yra juo bendresnė, juo bendresnė yra jos priežastis. Todėl būtina, kad iš bendrosios priežasties, kuri yra Dievas, tvarka apimtų viską. Vadinasi, niekas netrukdo, kad kokios nors dalinės tvarka būtų malda ar koku nors kitu būdu pakeista, nes anapus tos tvarkos yra tas, kuris gali ją

pakeisti. Todėl nereikia stebėtis, kad egiptiečiai, žmonių reikalus siejantys su dangaus kūnų išsidėstymu, galėjo žvaigždžių lemiama likimą pakeisti tam tikromis maldomis ir apeigomis: juk anapus dangaus kūnų ir virš jų yra Dievas, galintis neleisti, kad atsirastų tas padarinys, kuris žemėje turėjo kilti dėl dangaus kūnų įtakos.

- [14] Tačiau anapus viską apimančios tvarkos negalima postuliuoti nieko, kas galėtų pakeisti nuo bendrosios priežasties priklausančią tvarką. Todėl stoikai, kurie Dieve matė visų daiktų tvarkos bendrąją priežastį, teigė, kad Dievo įvestos tvarkos niekaip negalima pakeisti. Bet neigdami maldos naudą jie atitolo nuo bendrosios tvarkos svarstymo tuo, kad melstis skatinančius žmonių norus ir lūkesčius paliko anapus bendrosios tvarkos. Nes teigdami, kad vis tiek – bus ar nebus meldžiamasi – iš bendrosios daiktų tvarkos kylantys padariniai bus tie patys, jie nuo tos tvarkos akivaizdžiai atskiria besimeldžiančiųjų troškimus. Mat jeigu jie tai tvarkai priklausytų, tai, panašiai kaip ir iš kitų priežasčių, iš jų dieviškuoju nurodymu atsirastų tam tikri padariniai. Vadinasi, maldos padarinių pašalinimas reikštų visų kitų priežasčių padarinių pašalinimą. O jeigu jie iš nekintamos dieviškosios tvarkos kitų priežasčių padarinių nepašalina, tai nepašalina ir maldos veiksmingumo. Vadinasi, maldos yra vertingos ne kaip keičiančios amžinosios tvarkos sprendimus, bet kaip pačios priklausančios tai tvarkai.
- [15] Tačiau niekas nekliudo, kad malda pakeistų tam tikrą dalinę kokios nors žemesniosios priežasties tvarką, veikiant visas priežastis pranokstančiam ir jokios priežasties būtinybei nepavaldžiam Dievui, kuriam, priešingai, pavaldi visų žemesniųjų priežasčių tvarkos būtinybė, kaip tą tvarką įvedusiam. Todėl, jei dėl tikinčiųjų maldų kas nors pasikeičia Dievo įvestoje žemesniųjų priežasčių tvarkoje, sakoma, kad Dievas apsigrėžė arba pasigailėjo: pasikeitė ne amžinas jo potvarkis, o tik kuris nors jo padarinys. Todėl ir Grigalius sako⁷, kad Dievas nekeičia savo sprendimo, net jei kartais keičia savo požiūrį: ne tą, sakau, kuris reiškia amžinąjį potvarkį, o tą požiūrį, kuris reiškia žemesniųjų priežasčių tvarką, pagal kurią Hezekijas turėjo mirti, arba kažkokia tauta dėl savo nuodėmių turėjo būti sunaikinta. Toks požiūrio pasikeitimas perkeltine prasme pasigailėjimu vadinamas todėl, kad Dievas elgiasi panašiai kaip tas, kuris gailisi ir keičia ką padaręs. Panašiai perkeltine prasme, metaforiškai sakoma, kad Dievas pyksta, nes bausdamas daro tai, ką daro pykstantis.

XCVII SKYRIUS

KAIP PAGRINDŽIAMAS APVAIZDOS SPRENDIMAS

- [1] Iš to, kas jau pasakyta, galima aiškiai matyti, kad tai, kas dieviškosios apvaizdos nuspręsta, vyksta pagal tam tikrą protinę pagrindą.
- [2] Mat jau parodyta⁸, kad Dievas savo apvaizda viską nukreipia į dieviškąjį gerumą kaip į tikslą, bet ne tokiu būdu, kad tuo, kas vyksta, padidintų savo gerumą,

o tokiu, kad savo gerumo panašumą, kiek tai įmanoma, daiktams suteiktų. Kadangi kiekvienai sukurtai substancijai būtinai trūksta dieviškojo gerumo tobulumo ir kad dieviškojo gerumo panašumas daiktams tobuliau atitektų, turi būti daiktų įvairovė, nes tai, ko negalima parodyti vienu daiktu, būtų daugeliu daiktų tobuliau parodyta įvairiais būdais: juk ir žmogus, matydamas, kad vienu žodžiu negali pakankamai aiškiai išreikšti savo sampratos, daugina savo žodžių įvairovę, kad ja tą sampratą išreikštų. Ir tame, kad tai, kas Dieve yra viena ir paprasta, kūriniuose gali būti tik per įvairovę ir daugį, galima išvelgti dieviškojo tobulumo prakilnumą. O daiktai įvairūs yra dėl to, kad turi skirtingas formas, pagal kurias skirstomi į rūšis. Vadinasi, tikslas yra daiktų formų įvairovės pagrindas.

- [3] Tačiau iš formų įvairovės paimamas daiktų tvarkos pagrindas. Mat kadangi forma yra tai, dėl ko daiktas turi esatį, o tuo, kad turi esatį, daiktas priartėja prie panašumo į Dievą, kuris pačia savo esatimi yra paprastas, tai būtina, kad forma būtų ne kas nors kita, o daiktuose dalyvaujantis dieviškasis panašumas. Todėl Aristotelis *Fizikos* pirmoje knygoje⁹ apie formą teisingai rašo, kad ji yra kažkas dieviško ir geistino. Tačiau vieno paprasto esinio panašumą daiktams galima įvairiai paskirstyti tik pagal tai, kad tas panašumas yra arčiau arba toliau, jo daugiau arba mažiau. Ir juo arčiau kas nors priartėja prie dieviškojo panašumo, juo tobulesnis yra. Todėl formų įvairovės negali būti kitaip, negu vienai esant tobulesnei už kitą. Todėl Aristotelis *Metafizikos* aštuntoje knygoje¹⁰ daiktų prigimtis ir formas reiškiančius apibrėžimus prilygina skaičiams, kurių rūšys keičiasi pridėjus arba atėmus vienetą, kad tuo duotų suprasti, jog formų įvairovė reikalinga tobulumo laipsnių įvairovės. Tai akivaizdu kiekvienam, apmąstantiems daiktų prigimtis. Mat jeigu jis įdėmiai pasvarstys, tai supras, kad daiktų įvairovė pripildyta laipsniškumo: juk virš besielių kūnų iškyla augalai, o virš jų – proto neturintys gyvūnai, o virš šių – protingos substancijos. Ir tarp atskirų, šiems objektų tipams priklausančių individų jis pamatys, jog vieni yra už kitus tobulesni taip, kad tie, kurie žemesnėse giminėse yra aukščiau, atrodo artimi aukštesnei giminei, ir priešingai, panašiai kaip nejudantys gyvūnai yra panašūs į augalus. Todėl Dionisijas traktato *Apie Dievo vardus* septintoje knygoje¹¹ rašo, kad dieviškoji išmintis pirmųjų pabaigas sieja su antrųjų pradžiomis. Tad akivaizdu, jog daiktų įvairovė reikalauja, kad visi nebūtų lygūs, bet kad būtų jų tvarka ir laipsniai.
- [4] Tačiau iš formų, pagal kurias daiktai skirstomi į rūšis, įvairovės kyla ir veiklų įvairovė. Kadangi kiekvienas veikia tiek, kiek jis yra akte, nes tas, kuris yra galimybėje, būtent todėl, kad yra galimybėje, veiklos neatlieka, ir kadangi kiekvienas yra akte dėl formos, tai būtina, kad daikto veikla kiltų iš jo formos. Vadinasi, jeigu yra įvairios formos, tai jos privalo atlikti įvairias veiklas.
- [5] O kadangi kiekvienas daiktas savo veikla siekia savojo tikslo, tai būtina, kad daiktai turėtų įvairius tikslus, nors egzistuoja visiems bendras vienas galutinis visų daiktų tikslas.

- [6] Taip pat iš formų įvairovės kyla materijos santykio su daiktais įvairovė. Kadangi formų įvairovė remiasi tuo, kad vienos yra tobulesnės už kitas, tai kai kurios iš jų yra tokios tobulos, kad tobulai esti pačios savaime ir joms nereikia jokio materialaus pagrindo. O kitos negali pačios savaime tobulai būti ir joms reikia materialaus pagrindo. Todėl tas, kuris savarankiškai esti, nėra nei tik forma, nei tik materija – ji pati savaime nėra aktualiai esanti, – bet jų abiejų sandara.
- [7] Tačiau materija ir forma negalėtų susijungti ir sudaryti ko nors vieno, jeigu tarp jų nebūtų tam tikros proporcijos. Bet jeigu tarp jų turi būti proporcija, tai būtina, kad skirtingas formas atitiktų skirtingos materijos. Todėl yra taip, kad vienoms formoms reikia paprastos materijos, o kitoms – sudėtinės materijos; ir pagal įvairias formas turi būti įvairi dalių sandara, atitinkanti formos rūšį ir jos veiklą.
- [8] Tačiau iš santykio su materija įvairovės kyla veikiančiųjų ir poveikį patiriančiųjų įvairovė. Kadangi kiekvienas daiktas veikia savo formos prigimtimi, o patiria poveikį bei yra judinamas dėl materijos prigimties, tai būtina, kad tie daiktai, kurių formos yra tobulesnės ir mažiau materialios, veikėtų tas, kurios yra materialesnės ir kurių formos yra mažiau tobulos.
- [9] Tačiau iš formų, medžiagų ir veiksnių įvairovės kyla savybinių ir atsitiktinių požymių įvairovė. Mat kadangi substancija yra atsitiktinio požymio priežastis, kaip tobulas yra netobulo priežastis, tai būtina, kad iš skirtingų substancinių pradų kiltų skirtingi savybiniai atsitiktiniai požymiai. Toliau, kadangi skirtingi veiksniai patiriantiesiems daro skirtingus poveikius, tai būtina, kad pagal veiksnių įvairovę būtų jų poveikiu daromų atsitiktinių požymių įvairovė.
- [10] Iš to, kas jau pasakyta, akivaizdu, kad ne be pagrindo dieviškoji apvaizda sukurtiems daiktams dalija skirtingas atsitiktines savybes, veiksmus, patirtis ir tvarkas. Todėl Šventasis raštas daiktų darymą ir valdymą priskiria dieviškajai išminčiai ir žinojimui. Juk Patarlių knygoje rašoma: *Išmintimi VIEŠPATS padėjo žemės pamatus; supratimu dangų padarė; jo žinojimu prasiveržė vandenu gelmė ir debesys lašina rasą* (Pat 3, 19–20). O Išminties knygoje apie Dievo išmintį rašoma, kad *Ji galingai siekia nuo vieno žemės krašto iki kito ir veiksmingai visa valdo* (Išm 8, 1). Ir toje pat knygoje sakoma: *Beįgi tu sutvarkei visa, žiūrėdamas ir saiko, ir skaičiaus, ir suorio* (Išm 11, 20); čia skaičius reiškia rūšių daugybę ir įvairovę, kylančią iš tobulumo laipsnių įvairovės, o saikas – tikslų, polinkių, veiklų ir veiksmų bei patirčių, ir atsitiktinių savybių, kylančių iš rūšių skirtingumo, įvairovę.
- [11] Tačiau mes jau sakėme, kad minėtoje tvarkoje, pagal kurią realizuojamas dieviškosios apvaizdos protas, dieviškasis gerumas yra tarsi galutinis tikslas ir pirmasis veiklos pradai, iš kurio kyla daiktų daugybė, kuriai pagaminti būtina formų ir medžiagų, veiksmų ir patirčių bei ypatybių įvairovė. Todėl kaip dieviškasis gerumas yra pirmasis be išlygų dieviškosios apvaizdos pagrindas, taip daugis, į kurio padarymą ir išsaugojimą, atrodo, nukreipta visa kita, yra pirmasis Dievo kūrinų pagrindas. Todėl atrodo, kad Boetijus savo *Aritmetikos* pradžioje¹² teisingai parašė, jog atrodo, kad visa, iš ko sudaryta pirminė daiktų prigimtis, yra suformuota skaičių pagrindu.

- [12] Tačiau reikia turėti omenyje, kad praktinis protas ir teorinis protas iš dalies sutampa, o iš dalies skiriasi. Sutampa tuo, kad tiek teorinis protas pradeda kokių nors pradų ir per tarpines grandis pasiekia ieškomą išvadą, tiek praktinis protas pradeda kuo nors pirmu ir kokiomis nors tarpinėmis priemonėmis pereina prie norimos veiklos arba rezultato. Tačiau teorijoje pradas yra forma ir tai, kas yra, o praktinėje veikloje – tikslas, kuris kartais yra forma, o kartais kas nors kita. Be to, teoriniuose dalykuose pradas visada yra būtinas, o praktiniuose jis kartais būtinas, o kartais nebūtinas: juk būtina, kad žmogus norėtų laimės kaip tikslo, bet nebūtina, kad jis norėtų statyti namą. Panašiai teoriniuose įrodymuose vėlesnieji dalykai visada būtinai gaunami iš ankstesniųjų, o praktinėje veikloje ne visada, bet tik tada, kai tikslą pasiekti galima tik tokiu, o ne kitokiu būdu. Pavyzdžiui, norinčiam statyti namą būtina ieškoti medienos, tačiau nebūtina ieškoti eglinės medienos, nes medienos rūšis tiesiogiai priklauso nuo statytojo noro, bet ne nuo paties namo.
- [13] Todėl būtina, kad Dievas mylėtų savo paties gerumą, tačiau nebūtina iš to daryti išvados, kad jį rodytų per kūrinius, nes ir be to dieviškasis gerumas yra tobulas. Vadinasi, dieviškojo gerumo prigimtyje glūdintis kūrinių išvedimo į esatį pradas tiesiogiai priklauso nuo Dievo valios. Tačiau remiantis prielaida, jog Dievas savo kūriniams panašumo būdu teikia savo gerumą tiek, kiek tai įmanoma, tenka daryti išvadą, jog kūriniai turi būti įvairūs.
- Ir nors nebūtina daryti išvados, kad [ta įvairovė] yra pagal tą ar kitą tobulumo matą arba tą ar kitą daiktų skaičių, bet tarus, kad dieviškoji valia nori būtent to daiktų skaičiaus ir būtent tokio kiekvieno iš jų tobulumo mato, būtina daryti išvadą, kad jis turi būtent tokią formą ir tokią materiją. Ir panašiai matyti toliau.
- [14] Todėl akivaizdu, kad apvaizda daiktus tvarko remdamasi tam tikru pagrindu, o tas pagrindas paimamas iš dieviškosios valios prielaidos.
- [15] Todėl, remiantis anksčiau padarytomis išvadomis, paneigiama dviguba klaida. Pirmiausia tų, kurie tiki, kad viskas be jokio pagrindo kyla iš paprastos Dievo valios. Kurie, kaip saracėnų teisininkai, pasak rabino Mozės¹³, klysta tvirtindami, jog ugnis šildo, o ne šaldo tik todėl, kad Dievas taip nori. Taip pat paneigiama klaida tų, kurie teigia, kad priešasčių tvarka iš dieviškosios apvaizdos kyla būtinybės būdu. To, kas jau buvo pasakyta, fone matyti, kad abu šie teiginiai yra melagingi.
- [16] Tiesa, Šventajame rašte yra tokie žodžiai, kurie, atrodo, viską priskiria paprastai Dievo valiai. Tačiau jie sakomi ne tam, kad iš apvaizdos atimtų pagrindą, o tam, kad, kaip jau minėjome, būtų parodyta, jog Dievo valia yra visa ko pirmasis pradas. Pavyzdžiui, tie Psalmės žodžiai: *Visa, ko tik Viešpats nori, tą jis daro* (Ps 135, 6) ir *Jobo: kas gali jam pasakyti: kodėl tai darai?* (Job 11). Ir *Laiške romiečiams: Kas gi galėtų atsispirti jo valiai?* (Rom 9, 19). Ir Augustinas traktato *Apie Trejybę* trečioje knygoje rašo: vien tik Dievo valia yra sveikatos ir negalavimo, apdovanojimų ir bausmių, malonių ir atpildų pirmoji priežastis.

- [17] Vadinas, jeigu apie kokį nors natūralų padarinį klausiamo, dėl ko jis atsirado, atsakydami galime nurodyti kokią nors artimą priežastį, o jeigu klausiamo apie pirmąją priežastį, visada nurodome dieviškąją valią. Pavyzdžiui, jeigu klausiamo: kodėl mediena sušyla būdama arti ugnies?, atsakome, kad šildymas yra natūralus ugnies veikimas. O šildo ji todėl, kad šiluma yra jai būdingas savybinis požymis, kuris kyla iš pačios jos formos. Ir taip toliau einama iki pat dieviškosios valios. Tad jeigu kas nors klausiamas – kodėl mediena šilta? – atsako, kad Dievas taip nori, atsako teisingai, jeigu ketina klausimą redukuoti į pirmąją priežastį, bet klaidingai atsako, jeigu ketina pašalinti visas kitas priežastis.

Literatūra ir nuorodos

- ¹ Žr. Tomas Akviniētis, *Suma prieš pagonis*, trečioji knyga, sk. 3. Iš lotynų k. vertė G. Vyšniauskas. *Logos*, 2009, Nr. 60, p. 113–114.
- ² Žr. Šv. Tomas Akviniētis, *Suma prieš pagonis*, pirmoji knyga. Iš lotynų k. vertė G. Vyšniauskas. Vilnius: Logos, 1999, sk. 75, p. 289–291.
- ³ Žr. Šv. Tomas Akviniētis, *Suma prieš pagonis*, antroji knyga. Iš lotynų k. vertė G. Vyšniauskas. Vilnius: Logos, 2003, sk. 23, p. 71–77.
- ⁴ Sancti Aurelii Augustini, *Epistola XXXI*. Kn. J. P. Migne, PL 33, p. 121. Prieiga per internetą: < http://books.google.lt/books?id=r3LYAAAA-MAAJ&redir_esc=y >
- ⁵ Žr. Tomas Akviniētis, *Suma prieš pagonis*, trečioji knyga, sk. 77. Iš lotynų k. vertė G. Vyšniauskas. *Logos*, 2013, Nr. 74, p. 149–150.
- ⁶ Žr. Šv. Tomas Akviniētis, *Suma prieš pagonis*, pirmoji knyga, sk. 13, p. 4–57.
- ⁷ Žr. Gregorii Magni, *Moralium Lib. XVI*, caput X. Kn. J. P. Migne, PL 75, p. 1127B. Prieiga per internetą: < http://books.google.lt/books?id=3orYAAAAMAAJ&redir_esc=y >
- ⁸ Žr. Tomas Akviniētis, *Suma prieš pagonis*, trečioji knyga, sk. 64. *Logos*, 2012, Nr. 71, p. 90–92.
- ⁹ Žr. Aristotle, *Physics I*, 9 [192a 16–17]. Prieiga per internetą: < <http://classics.mit.edu/Aristotle/physics.1.i.html> >
- ¹⁰ Žr. Aristotle, *Metaphysics VIII*, 3 [1043b 32–1044a 2]. Prieiga per internetą: < <http://classics.mit.edu/Aristotle/metaphysics.8.viii.html> >
- ¹¹ Žr. Sancti Dionyssi Areopagite, *De divinis nominibus*. Caput VII, § 3. Kn. J. P. Migne, PG 3, p. 872B. Prieiga per internetą: < https://archive.org/stream/Patrologia_Graeca_vol_003/PG003#page/n435/mode/2up >
- ¹² Žr. Boetii, *De arithmetica Lib. I*, Caput 2. Kn. J. P. Migne, PL 63, p. 1083B. Prieiga per internetą: < http://books.google.lt/books?id=ovsQAAAA-YAAJ&redir_esc=y >
- ¹³ Žr. Moses Maimonides, *Dux perplexorum*. Liber III, Capitulum XXVI. Prieiga per internetą: < <http://capricorn.bc.edu/siepm/DOCUMENTS/MAIMONIDESDuxPerplexorum.pdf> >

Iš lotynų kalbos vertė
prof. dr. Gintautas VYŠNIAUSKAS,
Klaipėdos universitetas

Versta iš *S. Thomae de Aquino Summa contra gentiles*, Romae, Apud sedem commissionis Leoninae et apud librariam Vaticanas, Desclee et C. Herder, 1934.